

---

# Indledning

# Køn i politik

---

‘**B**arbie som præsident’ er i vores øjne en reklamekampagne, som varsler nye tider og rummer en emancipatorisk vision. Det interessante i Barbie-koncernens markedsføring er, at dukken netop lanceres i disse måneder sideløbende med, at vi for første gang i den politiske historie har mulighed for at få en kvindelig amerikansk præsidentkandidat.

Temanummeret ‘Køn i politik’ indskriver sig i diskussioner om demokrati, empowerment,<sup>1</sup> medborgerskab, politisk deltagelse og repræsentation i lyset af køn.<sup>2</sup> En bred, debat om køn og ligestilling har i en årrække været næsten fraværende i dansk politik. Med udgivelse af flere bøger om nyfeminisme er denne revitaliseret. Vi håber, at artiklerne i det følgende vil udgøre et nyt indspark i debatten.

Postmoderne og feministiske tolkninger af politik har de sidste årtier sprængt traditionelle politologiske rammer for forståelse af politikbegrebet. Hvor begrebet tidligere var knyttet til deltagelse og repræsentation i den parlamentariske kanal, tegner der sig inden for både politologi og sociologi konturer af et bredere begreb. Dette åbner op for et dobbeltperspektiv. Et *top-down*-per-

spektiv med fokus på de formelle institutioner og et *bottom-up*-perspektiv, hvor politik anskues fra neden som sociale bevægelser i civilsamfundet og som personlig politik. Dette rum åbner for en udvidelse af politik og demokrati til nye samfundsarenaer. (Beck og Giddens 1994, Young 1990)

‘Det politiske’ har i vores forståelse to sammenhængende dimensioner: Dels udspringer det af konflikter om fordeling af værdier/ressourcer, der handler om magt- og dominansrelationer i samfundet og kan derfor ikke forstås eller afgrænses til bestemte arenaer (Foucault 1980). Og dels omhandler det spørgsmålet om, hvem der har indflydelse og hvordan empowerment-processer foregår. ‘Det politiske’ drejer sig med andre ord om ‘magt over’ og ‘magt til’. Artiklerne i dette temanummer reflekterer begge betydninger; både processerne om dominansrelationer og empowerment.

Betegnelsen ‘køn’ indgår i tidsskriftets titel, fordi vi opfatter køn relationelt. For at analysere og diskutere kvinders position i politik, må der tænkes i køn, for det er gennem dynamikken i relationen mand – kvinde, at forskellen til den Anden udspringer (Bourdieu, 1998). Vores normative afsæt for denne diskussion er et perspektiv, hvor køn betragtes som et strukturerende princip mere end som en variabel. Modsætningen mellem analyser af de to køns politiske deltagelse, hvor køn analyseres som en empirisk variabel og teoretiske analyser af køn og politik er i dag i opbrud. Der synes at være en voksende erkendelse af kønnets politiske betydning og af, at politiske kønsrelationer påvirker forståelsen af, hvad der er politisk (Siim 1997).

I realiteten har artiklerne kvinders roller og positioner på det politiske felt som omdrejningspunkt. Afsættet er valgt i en erkendelse af, at det netop er kvinders rolle i politik, som er ændret de sidste 30 år. Hvor kvinder historisk har været politisk mobiliserede i de sociale bevægelser, er de nu ligeledes blevet deltagere i de formelle politiske

institutioner som f.eks. den parlamentariske kanal. De nordiske kvinder har bevæget sig *fra tilskuere til deltager*, hvilket stadigvæk står i modsætning til de fleste andre lande i verden (Togeby 1994). Spørgsmålet er, om denne nye rolle har betydning? Om kvinder kan karakteriseres som forandringsbærere i politik? (Togeby 1994), og om kvinders tilstedeværelse betyder en kvalitativ forandring i det politiske liv?

Indenfor idealet om pluralistisk demokrati opereres der med et princip om plads til forskellighed. Pluralistisk demokrati fordrer tilstedeværelse af politiske fællesskaber og en politisk offentlighed og indebærer et fokus på både lige formelle rettigheder og faktiske muligheder for politisk deltagelse. Visionen hviler på idealet om et ”pluralistisk og differentieret” medborgerskab, hvor køn, klasse og etnicitet ikke længere er ulighedsskabende kategorier (Siim 1997, Mouffe 1992). Spørgsmålene er i denne sammenhæng hvordan ‘alle’ bliver inkluderet i demokratiet og hvordan vi undgår eksklusion af nogle grupper? Udviklingen i demokrati og de politiske fællesskaber kan karakteriseret ud fra to forskellige fortællinger. *Enten* som en frisættelse, en positiv nyorientering og aktiv demokratisk deltagelse for brede grupper. *Eller* som en mere pessimistisk påpegning af demokratiets krise, hvor ideologiernes normative idealer om lighed i deltagelse for alle medlemmer af det politiske fællesskab ikke kan virkeliggøres. Disse perspektiver lægger op til henholdsvis et eksklusions- og inklusionsperspektiv på kvinders politiske deltagelse.

Temaredaktørerne bag dette politiknummer; Christina Fiig, ph.d-stipendiat ved FREIA, Aalborg Universitet og Pernille Tanggaard Andersen, ph.d-stipendiat under forskningsprogrammet GEP (*Gender, Empowerment and Politics*) repræsenterer en politologisk og sociologisk tilgangsvinkel til forståelsen af politik. Forfatterne til artiklerne beskæftiger sig med kvinders politiske position i forhold til forskellige samfundsarenaer og de gennemgående diskussioner

drejer sig om kvinders inklusion/eksklusion i politik og magt/dominans overfor betydninger af empowerment og medborgerskab.

Artiklerne rummer et differentieret blik på kvinder, og forfatterne bevæger sig imellem to positioner: at nogle kvinder er inkluderede i og andre ekskluderede fra politik. Anne Phillips tese om betydningen af kvinders politiske deltagelse har ganske radikale implikationer for forståelsen af kvinder i politik. Phillips argumenterer for, at det er udemokratisk at lade kvinder repræsentere i parlamentet ved valgte politikere. Kvinders faktiske tilstedeværelse er det afgørende, fordi der er særlige interesser og erfaringer forbundet med kønnet (Phillips 1995). Hendes to begreber om *politics of ideas* og *politics of presence* udtrykker denne forskel.

Kravet om politisk lighed og hermed lige politisk deltagelse er blevet stillet med stor styrke af kvindebevægelsen, den sorte borgerretsbevægelse og minoritetsgrupper, ligesom disse argumenter indgår som normative idealer i den teoretiske demokrati-debat. På den anden side argumenterer andre for *a politics of difference*, som accentuerer både social-økonomisk og kulturel anerkendelse og forskellighed. En sådan politik skal give en bred vifte af sociale grupper støtte til selvorganisering og politisk deltagelse (Young 1990). Dilemmaet lighed-forskellighed fremstår som et centralt omdrejningspunkt i diskussionen af køn i politik. Udviklingen i retning af et pluralistisk demokrati skaber et grundlæggende dilemma, idet man kan argumentere for, at det er i demokratiets ånd at rumme forskelligheden og at dette i praksis giver problemer. Hvordan skal politisk lighed udformes? Hvordan inkluderes de nye (marginaliserede) grupper i det demokratiske fællesskab og procedurer? Hvilken betydning har det for demokrati og politik, at nogle grupper af kvinder bliver inkluderet, og at andre ikke gør?

Birte Siim diskuterer i artiklen *Nye Ud-*

*fordringer til feministiske teorier om køn og demokrati* muligheder og begrænsninger for, at kvinder kan opnå fuldt og lige medborgerskab i det moderne demokrati ved at behandle to spørgsmål: dels forholdet mellem empowerment i det civile samfund og dels repræsentation i de politiske fællesskaber og institutioner. Siim læser Phillips og Iris Youngs teorier som et forsøg på at overvinde ovennævnte dilemma mellem lighed-forskellighed. Begge teoretikere argumenterer for, at det er muligt for kvinder at organisere sig politisk "som kvinder" og samtidigt få indflydelse i den politiske offentlighed. De vil transformere demokratiet gennem inddragelse af nye politiske aktører og nye sociale erfaringer i den politiske offentlighed. Siim konkluderer, at demokratiets udfordringer dels består i at integrere nye minoritetsgrupper i politik og at medtænke differentiering i tilgangen til politik.

Christina Fiig bevæger sig ligeledes inden for en teoretisk debat i artiklen *Feminists Read Habermas – den amerikanske feministiske Habermas-kritik stiller nye teoretiske spørgsmål*. I en læsning af den tyske sociolog og demokratiteoretiker Jürgen Habermas argumenterer Fiig for, at Youngs to begreber retfærdighed og anerkendelse danner en frugtbar ramme for en feministisk diskussion af deltagelsesidealet i Habermas' teori. Young åbner op for en teoretisk diskussion af kvinders eksklusion fra politik. Hun kombinerer et eksklusions- og et inklusionsperspektiv i form af sit dobbeltsidede begreb om politisk-økonomisk og kulturel anerkendelse. Hermed giver hun et godt afsæt for at diskutere problemer i nordisk forsknings inklusionsperspektiv på kvinder i politik. I artiklen diskuteres et perspektivskifte indenfor den nordiske kvinde-kønsforskning. I begyndelsen af 1980'erne fokuserede forskningen på kvinders politiske marginalisering og eksklusion. Dette perspektiv er gradvist blevet afløst af en mere optimistisk tilgang med fokus på kvinders aktive medborgerskab.

Ann-Dorte Christensen fokuserer i artiklen *Kvindepolitiske strategier og demokratiske udfordringer* på strategier for kvinders demokratiske inklusion igennem 30 år. Politikbegrebet i artiklen er dobbeltsidet, idet det er bredt ud til at omfatte både et *bottom-up* (sociale bevægelser) og et *top-down*-perspektiv (den parlamentariske kanal). Forandringerne i kvindepolitiske identiteter og strategier analyseres i forhold til de udfordringer der findes i et moderne demokrati. Christensen diskuterer hvordan forskelligheden kan integreres i en demokratisk lighedsideologi ud fra teoretikerne Young og Jodi Dean. Hovedpointen i artikel er for det første, at der er sket en omformulering og udvidelse af den identitetspolitik, som har været knyttet til kvindefællesskabsdiskursen og de autonome kvindeorganiseringer. For det andet, at det er nødvendigt at tænke kønnet sammen med andre sociale sociale differentieringer for at undgå et ensidigt inklusions- eller eksklusionsperspektiv.

Et bredt politikbegreb anvendes ligeledes i Pernille Tanggaard Andersens artikel *Modsetningsfyldte billeder af politik- Belyst gennem yngre ufaglærte kvinder* om kvinders forhold til Kvindeligt Arbejderforbund. I artiklen illustreres hvordan politik i forhold til fagforeningen tænkes, erfares og (til dels) praktiseres. De yngre ufaglærte kvinder repræsenterer en gruppe som ikke deltager aktivt i relation de offentlige politiske fællesskaber og institutioner. Deres engagementet er primært rettet mod den private sfære, mod det nære liv, hvor aktivitet er knyttet til familien og fritidsliv i lokalområdet. Det betyder, at disse kvinder formelt set er en del af medborgerskabet, men at dette reelt ikke er særligt bevidstgjort i deres tanker og praksis. Undersøgelsen peger derfor på, at traditionelle kanaler som en fagforening i stigende grad må tænke anderledes for at fange de yngre ufaglærte kvinders opmærksomhed.

Lena Wängneruds artikel *Från diskriminering til jämlik behandling. Om könsmon-*

*ster i den svenska riksdagens utskott* tager til gengæld udgangspunkt i et inklusionsperspektiv ved en analyse af den svenske rigsdags stående udvalg. Disse bruges som indikator på spørgsmålet, om der findes en kvindernes og en mændenes politik – altså eksistensen af et kønsmønster i politik. Dette analyseres kvantitativt ud fra begreberne marginalisering og inklusion på baggrund af Phillips teori om nærværets politik. Hovedpointen i dette studie er, at svenske kvindelige parlamentarikere i dag kan betragtes som inkluderede i politik. De er aktive og gør et stort stykke arbejde i de politiske udvalg, dog ses en tydelig forskel til mændene i de politiske prioriteringer. Kvindernes interesse og engagement er knyttet til feltet social velfærd, hvor mænd prioriteringer går andre veje. Wängneruds konklusion belyser, at kvindelige og mandlige politikere har forskellige politiske prioriteringer og interesser og påpeger, at nærværet i politik har reel betydning.

Ulrik Kjær's artikel *Kvinder i kommunalpolitik- Er grænset nået?* bidrager med en analyse af kvinders politiske repræsentation i kommunalpolitik, hvilket er et empirisk underbelyst område i Danmark. Kjær's udgangspunkt er en normativ tilgang til politik, hvor han statistisk analyserer og diskuterer, hvad stagnationen i andelen af kvindelige politikere i kommunalpolitik betyder. Han stiller spørgsmålet om vi skal anlægge et pessimistisk eller fortrøstningsfuldt syn på udviklingen? Diskussionerne i artiklen drejer sig om kvinders repræsentation og tilstedeværelse, om køn gør en forskel og om ligelig repræsentation er ønskelig? Artiklen rundes af med et komparativt perspektiv i relation til de øvrige nordiske lande.

Vi håber, artiklerne i dette nummer af *Kvinder, Køn og Forskning* giver tanker, inspiration, begreber og emancipatorisk potentiale til den kritiske samfundsdialog både i og uden for academia. På baggrund af diskussionerne i de kommende artikler sætter vi ideen om en opfølgning af dette

temanummer, hvor politik specifikt tænkes i forhold til etnicitet, køn og medborgerskab.

Om demokraten Hillary Clinton bliver USA's første kvindelige præsident er endnu et hypotetisk spørgsmål. Vi ønsker knæk og bræk – i New York med den fremtidige valgkampagne.

Temaredeaktører

*Pernille Tanggaard Andersen og  
Christina Fiig*

## NOTER

1. Begrebet 'empowerment' kan oversættes til dansk, dels som mægtiggørelse, det vil sige udvikling af politiske kompetencer, og dels som myndiggørelse, det vil sige udvikling af demokratiske identiteter (Kristensen 1998: 58-59).
2. Vi vil gerne rette en varm tak til bidragsyderne og referees, samt til Jens Ulrich og Bente Gade for kritiske kommentarer og stor redaktionel hjælp.

## LITTERATUR

- Beck, Ulrich, Anthony Giddens and Scott Lach (1994): *Reflexive Modernization, Politisc, Tradition and Aesthetics ind the Modern Social Order*. Cambridge. Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (1998): *Den maskuline dominans*. Tiderne Skifter.
- Foucault, Michel (1980): *Seksualiseringens historia 1: Viljan att veta*. Stockholm. Gidlunds
- Kristensen, Niels (1998): *Skolebestyrelser og demokratisk deltagelse*. Jurist-Økonom-Forbundets forlag.
- Mouffe, Chantal (1992): *Dimension af Radical Democracy. Pluralism, Citizenchip and Community*. London. Verso
- Phillips, Anne (1995): *The Politics of Presence*. London: Polity Press.
- Siim, Birte (1997): Politisk medborgerskab og feministiske forståelser. I Christensen, Ravn og Rittenhofer (red.): *Det kønnede samfund. Forståelser af køn og social forandring*. Aalborg Universitetsforlag
- Skugge, Linda Normann et al. (1999) (dansk red. Grøntved C.): *Fisseflokken*, Informations Forlag, København
- Togeby, Lise (1994): *-Fra Tilskuer til deltager. Den kollektive politiske mobilisering af kvinder i Danmark i 1970'erne og 1980'erne*, Politica, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet
- Young, Iris (1990): *Justice and the Political Difference*. Princeton: Princeton University Press